

готелів, палаців, маєтків (*Bedsit Jungle or Kangaroo Valley* – Earls Court (готель, а також виставочний і спортивний центр, що має велику кількість австралійських мешканців), *Ally Pally* – Alexandra Palace, *Buck House* – Buckingham Palace, *The Apostles (апостоли)* – estate at Bushey Mead (маєток, що знаходиться на 12-и паралельних дорогах)), що свідчить про важливість цих закладів для англійського суспільства та їх постійну зайнятість; назви будівель та територій розважального характеру (*Billy William's Cabbage Patch* The Rugby Football Ground (майданчик для регбі, названий за прізвиськом першого власника цієї ділянки), *Brixton Beach* – lido at Brockwell (плавальний басейн)).

Отже, проведене нами дослідження дозволяє констатувати, що спільними рисами сленгових урбанонімів Херсона, Омська та Лондона є скорочення та «обігрування» форми слова, пов'язане з тенденцією до мовної економії, а також гра слів та інші лексичні модифікації, що служать для вираження іронії та задля створення комічного ефекту. Відмінними рисами сленгових неофіційних назв українського, російського та англійського міст є переважання різних типів урбанонімів. Так, широко вживаними в мовленні різних поколінь херсонців є планарні та лінійні неофіційні назви, у мовленні омського населення – локальні, а лондонського – планарні та локальні сленгові урбаноніми.

Список літератури:

1. Маргос С. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філолог. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С.А. Маргос. – Луганськ, 2006. – 20 с.
2. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України / В.В. Лучик ; відп. ред. В.Г. Скляренко. – К. : ВЦ «Академія», 2014. – 544 с.
3. Словарь современного русского города : Ок. 11 000 слов, ок. 1000 идиоматических выражений / Под. ред. д-ра филол. наук, проф. Б.И. Осипова. – М. : ООО «Издательство «Русские словари» : ООО «Издательство Астрель» : ООО «Издательство АСТ» : ООО «Транзиткнига», 2003. – 565 с.
4. Mills A.D. A Dictionary of London Place Names / A.D. Mills. – London, 2010. – 352 p.

Дмитренко О. П.

кандидат філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ ЗООКОМПОНЕНТІВ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Основним завданням лінгвокультурології, що виникла на основі тріади «мова – культура – мовна особистість», є вивчення та опис мови і культури, мови та етносу, мови та народного менталітету. Лінгвокультурологія є «лінзою», за допомогою якої дослідник може побачити матеріальну й духовну культуру, самобутність етносу, виявити його ціннісні орієнтири, еталони, стереотипи тощо. У рамках антропологічної парадигми, яка покликана вивчати мову у тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням та духовно-практичною діяльністю, необхідним є звернення до фразеологічної системи мови, яка є складним комплікативним, національно-детермінованим і самобутнім явищем. Фразеологія є благодатним матеріалом для розробок у руслі таких міждисциплінарних напрямків як «мова і культура», «мова і мислення». За В. М. Телією фразеологічні одиниці у

системі будь-якої мови здатні виступати у ролі «експонентів культурних знаків, не тільки синхронно вклучаючись у діючу систему культурно-національного світорозуміння, але й транслюючи її фрагменти із покоління в покоління, формуючи тим само світорозуміння як окремою мовною особистістю, так й мовним колективом [6, с. 302–314]. ФО не лише передають інформацію про те, що відбувається, але й за допомогою образу «запускають» свідомість носія мови у трьох напрямках: а) розуміння мовної семантики ФО; б) розкриття глибинної архитипової інформації (категорії, знання джерела ФО); в) культурологічної інформації про цінність, корисність, доречність чогось простого, ясного та трактування отриманої інформації у кодах культури.

У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до виявлення та розкриття національно-культурної інформації в ускладнених мовних знаках, найефективнішим, проте, є лінгвокультурологічний підхід, який орієнтує дослідника на вивчення «співвідношення ФО і знаків культури та актуалізує значення системи еталонів, стереотипів, символів для опису культурно-національної специфіки фразеологічної системи» [3, с. 18]. Етноси використовують різні способи інтеріоризації та семіотизації оточуючого світу, маючи вже давно складену систему світосприйняття. У процесі мовного акту індивід асоціативно ототожнює різні явища, предмети, рослинний та тваринний світ, характеризує самого себе за допомогою образів тварин у відповідності з вже встановленими у культурі етносу векторами та вимірами. Еталоном для оцінювання самої себе людина використовує створені нею ж уявлення про тваринний світ. Українські фразеологи В. Ужченко та Л. Авксентьев зазначають, що «виступаючи як метонімізми стосовно тварини, фразеологічні одиниці вторинно (і вже метафорично) відбивають світ людини...» [8, с. 106]. Свого часу О. Потебня писав про те, що «людина звертається до себе лише від зовнішніх предметів, пізнає себе спочатку лише поза собою, внутрішнє життя завжди має для людини безпосередню цінність, проте усвідомлюється й з'ясовується лише поступово і опосередковано» [5, с. 148]. Відображення тваринного світу у фразеологічних образах пов'язане з історією ще дохристиянських часів. Коли людина вважала себе частиною природи, а саму природу персоніфікувала. Наділяла представників фауни та флори людськими рисами. Тому впродовж століть у свідомості окремого індивіда чи всього етносу сформувалися свої, власні стереотипи та уявлення про представників фауни [2, с. 96].

Часто у зоофразеологізмах образу тварини приписуються антропоморфні властивості, з іншого боку, зоообраз проєктується на людину, яка наділяється зооморфними характеристиками, як от: *arbeiten wie ein Pferd* – «працювати як кінь» та *das beste Pferd im Stahl* – «найстаранніша співробітниця». Семантика зоофразеологізмів значною мірою зумовлена семантикою зоокомпонента, його конотацією та етнічним фоном зоонімів, а утворення ФО можливе завдяки активізації та виходу на передній план однієї з латентних сем зоокомпонента.

Зоолексика самостійно чи як компонент фразеологічних одиниць найяскравіше відбиває особливості осмислення позамовної дійсності етносом, демонструє менталітет, особливості образного мислення, складні асоціативно-психологічні процеси та їх закономірності, притаманні лише певній лінгвокультурній спільноті. Національно-культурний зміст зоонімів формується уявленнями етносу про тварину, її роллю та значенням у житті людини.

Лінгвокультурологічний аспект фразеології будь-якої мови є цінним джерелом інформації про історію, життя, працю, звичаї, традиції, вподобання того чи іншого народу. Виявити цю інформацію, розкрити глибинні культурні смисли ФО, продемонструвати їх національно-культурну своєрідність уможливило використання контрастивного методу. Результатом такого контрастивного зіставлення фразеологічних систем порівнюваних мов буде також й виявлення спільного, відмінного чи національно-специфічного. Об'єктом нашого пошуку є фразеологічні одиниці з зоокомпонентом у сучасній німецькій та українській мовах, оскільки зазначений корпус одиниць у даних мовах є багаточисленним, колоритним та змістовним.

Лінгво-когнітивний аналіз ФО з зоокомпонентом «*der Ochse* / віл, бик» у порівнюваних мовах дозволяє виокремити такі основні значення: а) зооніми, що характеризують людину ззовні; б) зооніми, що характеризують внутрішній світ людини.

Людину зовні (зовнішні параметри людини) характеризують наступні ФО: 1) зовнішній вигляд: а) *bunter Ochse* – «людина, яка вдягається строкато й без смаку» (розм. през); б) *etwas taugt dazu wie der Ochse zum Seiltanzen*; в) *es paßt, wie dem Ochsen ein Sattel* – «щось комусь не личить, не підходить»; 2) манера рухатися: а) *wie ein Ochse im Porzellanladen* – «незграбна, вайлувата людина» (розм.); б) *der Ochs will den Hasen erlaufen* (дослів. віл хоче обігнати зайця) – «претендувати на щось, не маючи жодних підстав»; в) *einen Ochsen auf der Zunge haben* (ugs.) (дослів. мати бика на язичці) – «мати перешкоди, щоб щось вимовити чи поставити питання [12, с. 544]; 3) діяльність людини: а) *den Ochsen hinter den Pflug / den Pflug vor den Ochsen spannen* (ugs.) (дослів. запрягти бика за плугом / плуг поставити перед биком) – «почати справу / діло не правильно, у не правильній послідовності» [12, с. 544]; б) *du sollst dem Ochsen, der da drischt, nicht das Maul verbinden* (дослів. ти не повинен зав'язувати рот волу / бичу, який молотить) – «тому, хто працює, потрібно платити» [12, с. 544]; в) *wer mit jungen Ochsen pflügt, macht krumme Furchen* – «ненавчений робить гірше»; г) *wer mit Ochsen fährt, kommt auch ans Ziel* – «досягти успіху з малими зусиллями / грошима теж можна»; г) *man muss mit Ochsen pflügen, wenn man keine Pferde hat* – «потрібно обходитися наявними засобами»; д) *einem Kälbern die Ochsen, dem andern nicht einmal die Kühe* – «про везіння та невезіння людини»; е) *ein Ochs kann bloß eine Haut hergeben* – «не потрібно вимагати неможливого, якщо немає для цього підстав».

Внутрішній стан людини передається наступними ФО, що виражають: 1) поміркованість, обізнаність та практичність людини: а) *da müßte ich ein rechter Ochse sein!* – «людина, яку не можна обманути»; б) *Ochsen muss man schön aus dem Wege gehen* – «дурному треба звертати з дороги»; 2) тупість, нерозсудливість: *dumm wie ein Ochse* – «ступа / нерозумна людина» (розм. фам.); б) впертість: *stur wie ein Ochse* – «дуже впертий» (розм. фам.); в) про грубу людину: *j n ochsenmäßig behandeln* – «про грубу людину» (розм.); 3) подив, здивування високого ступеня: *dastehen wie der Ochs am / vorm Berge* – «про нерозторопну людину»; е) байдужість: *wie dem Ochs ins Horn gepetzt / gepetzt / gewickt* (ugs.), (landsch.) (дослів. як вола / бика щипати за ріг) – «хтось не видає ніякої реакції, щось є марним по відношенню до когось» (landisch) [12, с. 544].

В українській фразеології ФО з зоокомпонентом «віл, бик» представлені у меншій кількості, ніж у німецькій мові, проте вони дають не менш яскраву та самобутню характеристику людині. Наступні українські ФО з компонентом *віл / бик* характеризують людину зовні, як: а) здорову: *здоровий як віл* – «надто здоровий» [9, с. 110]; б) працювиту: *працювати, робити як віл* – «дуже важко й надмірно працювати» та *як [чорний] віл [у ярмі] робити, працювати* – «дуже важко надмірно працювати» [9, с. 110]; в) жадібну, без почуття міри: *як віл до браги допастися, добратися* – «без міри, жадібно» [9, с. 110].

Внутрішні якості людини передають наступні українські ФО, як от: а) настирливість, надзвичайну сміливість: *як віл на рогатину йти, лізти* – «настирливо, вперто, нехтуючи безпекою» [9, с. 110]; б) покірність: *як віл обуха* – «покірно, приречено, безнадійно» [9, с. 110]; в) тугу, засмученість: *як (мов, наче) [чорний] віл на ногу наступив* – «дуже засмучений, невеселий» [9, с. 110]. Український етнос возвеличив у піснях, легендах, казках цю робочу тварину, яка впродовж довгої історії йшла з нею поруч, була необхідною та незамінною у домашньому господарстві.

Для унаочнення вище викладеного матеріалу та демонстрації схожості, розбіжностей та виявлення національної-культурної специфіки у фразеологічних одиницях з зоокомпонентом «*der Ochse* / віл, бик» проаналізований матеріал подаємо у таблиці нижче.

**Контрастивне порівняння фразеологічних одиниць з зоокомпонентом
«der Ochse / віл, бик» в німецькій та українській мовах**

Характеристика людини, її дій, вчинків	Німецька мова	Українська мова
дурний / нерозумний	+	-
впертість	+	-
одягасться без смаку	+	-
незграбність, вайлуватість	+	-
щось не пасує	+	-
не можна когось обманути	+	-
здивування, подив	+	-
щастить, таланить	+	-
розумні дії	+	-
заощадливе господарювання	+	-
раціональні вимоги	+	-
успіх з малими грошима	+	-
без досвіду	+	-
забув, що сам такий був	+	-
за працю треба платити	+	-
робити щось неправильно	+	-
байдужість	+	-
засмученість, туга	-	+
сила, здоров'я	-	+
працьовитість	-	+
надмірна працьовитість	-	+
рішучість, дієвість	-	+
настирливість	-	+
покірність	-	+
жадібність	-	+

У ході даного пошуку ми намагалися виявити глибинні смисли, релікти колективної пам'яті, що приховані у ФО з зоокомпонентом двох народів. Розглянуті ускладнені мовні знаки у порівнюваних мовах мають різні значення та характеризують у різних аспектах людину зовні, передають її внутрішні якості, риси характеру, дають оцінку її діям та вчинкам. Національно-специфічним є те, що не було виявлено міжмовних еквівалентів у зооморфних системах німецької та української мов з словом компонентом «der Ochse / віл, бик», які співпадали б за образом та значенням. Дві лінгвоспільноти освоюють, категоризують й фіксують стереотипи свого ставлення до дійсності за допомогою образу однієї й тієї ж тварини по-різному, представляють дійсність антропометрично-вивіреною, оціненою у відповідності з реаліями свого життя та встановленими у культурі етносу векторами та вимірами цінностей. У конотативному значенні зоофразеологізмів німецької мови переважає негативна оцінка, в українських ФО – позитивна. Зоопісні ФО мають стилістичну маркованість, розподіляються відповідно на шкалі нормативності, а мовна компетенція мовців забезпечує доцільність їх вживання у мові. Дослідження такого плану є актуальними, перспективними, результативними та відповідають запитам сучасних лінгвістичних досліджень.

Список літератури:

1. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
2. Денисенко С.Н., Хлівний В.А. Національно-культурна своєрідність фразеологізмів з погляду взаємозв'язку мови і культури // Язык и культура. Вторая международная конференция. Доклады. / Сост. С.Б. Бураго. – К. : Коллегиум, 1993. – С. 96–97.
3. Кириллова Н.Н. Предмет и методы исследования идиоэтнической фразеологии. – Л., 1988. – 183 с.
4. Ковшова М.Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии : коды культуры / М.Л. Ковшова ; Российская акад. наук, Ин-т языкознания. – Изд. 2-е – М. : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», – 2013. – С. 410–453 с.
5. Потебня А.А. Язык и народность // А.А. Потебня. Мысль и язык. – К., 1993. – С. 158–185.
6. Телия В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов // Славянское языкознание. XI международный съезд славистов : сб. докладов / отв. ред. Н.И. Толстой. – М. : Наука, 1993. – С. 302–314.
7. Ужченко В.Д. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. кандидата філол. наук / В.Д. Ужченко. – Харків. – 2000. – 18 с.
8. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія : Навч. посіб. для філол. фак. ун-тів / В.Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Харків : Основа, 1990. – 167 с.
9. Словник фразеологізмів української мови [Текст] / уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук та ін. ; [відпов. ред. В.О. Вінник]. – К. : наукова думка, 2003. – 1104 с. (Словники України).
10. (НУФС, т. 1) Гаврись В.І., Пророченко О.П. Німецько український фразеологічний словник. Том I. – К. : Рад. шк., 1981. – 416 с.
11. НУФС, т. 2) Гаврись В.І., Пророченко О.П. Німецько український (RW, В. 11).
12. Duden (in 12 Bänden) Band 11. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Idiomatics Wörterbuch der deutschen Sprache. Dudenverlag. – Mannheim, Leipzig, Zürich, 1992. – 864 s.

Сутугіна І. К.

аспірант

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ ЯК ВІДКРИТОЇ СИСТЕМА ПІД ВПЛИВОМ УНІВЕРСАЛЬНИХ ЗАКОПІВ БУТТЯ

Інтегративні тенденції, притаманні сучасним науковим парадигмам, дозволяють не лише відзначити ізоморфізм структур мови та культури, але й здійснити опис мовних засобів реалізації універсальних феноменів.

Зокрема, ми ведемо мову про здатність відкритих систем до самоорганізації та самопідтримки [3, с. 72].

У ході взаємодії з іншими системами (різного рівня та етіології) такі відкриті системи проявляють здатність до адаптації, змінюють свої онтологічні й функціональні параметри.

З огляду на антропоцентричний характер сучасного мовознавства, у фокусі нашої уваги є людина, що взаємодіє з різними об'єктами і включена до різних сценаріїв [2, с. 115–117]. При цьому ми звертаємо увагу на вербальне відображення тих змін, що